

Posluchačům bohoslovecké fakulty v Litoměřicích¹

(1971)

*Můžeš se zřící utrpení světa, to je ti ponecháno na vůli
a odpovídá tvé povaze; ale právě toto zřeknutí
je možná jediné utrpení, kterému ses mohl vyhnout.*

Franz Kafka

Bratři,

když jsem Vám čtyři semestry na fakultě přednášel, když jsem Vám kázal slovo boží, když jsme spolu pili z jednoho kalicha při večeři Páně, mnozí z Vás bývali mou velikou nadějí. Myslíval jsem, že mi rozumíte v tom, v čem mi nemohli rozumět jiní; že víte, že mi nejde jen o nějakou reorganizaci církve nebo o změnu liturgických forem, ale že mi jde o svědectví, které máme jako církev vydávat Pánu Ježíši ukřižovanému a vzkříšenému; že mi jde o živého Ježíše Krista, našeho Pána a Mistra, skrze něhož se světu zjevila láska boží: Neboť to je láska, že duši svou za nás položil. Zajisté, že mám zásadní námitky proti objektivizaci křesťanské zvěsti, proti feudálnětotalitní struktuře naší církve, proti kultickému a mysterióznímu rázu naší liturgie, proti juridismu a triumfalismu papežské kurie, proti sebevědomí „učitelského úřadu“. To všechno totiž zkresluje svědectví o živém Ježíši Kristu ukřižovaném. Je nedostatečně zdůvodněné, odporuje smýšlení Ježíšovu a slouží často jako nástroj k zotročení lidí a znásilňování jejich svědomí. Moji staří přátelé Vám mohou dosvědčit, že jsem až do začátku šedesátých let víceméně lpěl na strukturách a naukových formulacích, jak se vyhranily po Tridentinu, a zvláště po 1. Vatikánu. Jestliže jsem se těchto zdánlivých jistot postupně vzdával, byl jsem k tomu přinucován svou životní si-

¹ Dopis k Vánocům 1971.

tuací – ne ovlivněn nějakou osobností. Začal jsem tápat po nové cestě od chvíle, kdy jsem začal prakticky i teoreticky poznávat, že se nesmím, a ani nemohu zajišťovat nějakou ideologii, že se nemohu zbavovat osobní odpovědnosti tím, že prostě poslouchám, co se mi „k věření předkládá“; a že když sám totéž lidem předkládám k věření, nic jim neřeším; naopak: že jim někdy nenapravitelně škodím. Nelidskost a nevěrohodnost, které se nakonec zjevovaly všude tam, kde se to, co jsem opouštěl, hájilo, zastávalo a aplikovalo – a to i tehdy, když to hájili, zastávali a aplikovali lidé dobří a poctiví – mne jen utvrzovaly v tomto rozhodnutí, které nevzniklo přes noc. Nebylo maličkostí popřít takřka celý svůj minulý život a znovu s rizikem začít.

Nikdo z nás neví, jak bude vypadat křesťanství v daleké budoucnosti a jaké formy na sebe vezme život, kterým bude žít společenství učedníků Ježíšových. Možná že jednou nebude mít křesťanství už nic společného s náboženstvím, nebo bude spíše atheismem než theismem, pokud rozumíme pod pojmem theismus učení o Bohu vně tohoto světa. Třeba už nebude potřebovat teologii v našem slova smyslu, protože víra, že se Bůh zjevil a vyslovil skrze člověka, bude domyšlena do krajních důsledků. Nevím; možná že tomu tak nějak bude. Zatím však je tu ještě toto náboženské křesťanství a s ním tato má církev. Je zajisté samozřejmé, že co v ní poznávám jako minulé a už mrtvé, musím opustit, protože se nesmím ohlížet zpět, když vztahuji ruku k pluhu, a musím nechat mrtvým, aby pochovali mrtvé své. Takto připravuji budoucnost. Ale k tomu, abych rozeznal a měl právo mít odvahu označit něco za minulé a mrtvé, potřebuji solidní theologické vzdělání a zkušenost. Právě tady nesmím jednat spontánně a neodborně, neboť nejde o mne, ale o budoucnost. Když přehlédnou historické souvislosti, nebo když se dokonce vzdám, protože mi došel dech nebo trpělivost, nevyřeším nic a zahradím cestu druhým. Netvrdím, že Ch. Davis svým odchodem z církve církvi neprospěl; ale učiní-li kdokoli z nás v naší situaci totéž, jsem přesvědčen, že se prostě vzdá možnosti mluvit k církvi, a navíc mnoho dobráků a nepřátel si oddechne. Nemyslete si, že jsem svého času netrpěl davisovským komplexem. Ale pochopil jsem, že by to nebylo řešení, ale rezignace – a víc: kapitulace. Kdyby takto byl jednal Pán Ježíš, vyhnul by se zajisté ukřižování, ale ztratil by budoucnost také pro nás. Abychom vydali svědectví pravdě, musíme dát možnost zlému, také tomu zlému, které je samo-

zřejmě i v naší církvi, putující, a proto hříšné, aby nás zraňovalo a drtilo. To není nějaká tolstojovština, to je smysl slova u Matouše 5,39. Tak jednali a jednají ti, kterých si vážím pro jejich nezištnost a svobodu. Tak jednali a jednají všichni věrní křesťané. Protože měli a mají smýšlení Pána Ježíše.

Všude tam, kde se čtou Písma a slaví večeře Páně, všude tam, kde se káže a vyznává Pán Ježíš, je svatý lid boží, obecná církev apoštolská, jejíž budoucností je království boží, ale přítomností stále nebezpečí hříchu zapření, dokonce zrady. Všechny církve (víte, že tak nazývá Nový zákon jednotlivé křesťanské obce) nutně znovu a znovu selhávají a zápasí s týmiž nepřáteli, kterými jsou především samy sobě. (Jen si vzpomeňte na hříchy už prvních křesťanských obcí, kterým psal své dopisy Pavell) Svědčí o nedostatku informovanosti, jestliže si myslíte, že byste našli větší čistotu víry v jiné církvi než v té, v níž jste byli pokřtěni a vychováni. Víte, že se důvěrně, přátelsky a vděčně stýkám s našimi reformovanými bratry. Ale v jejich sborech nacházím často skoro tolik konzervatismu a stejnou nedůvěru k těm, kteří jsou vně jejich společenství, jako v církvi své, v níž jsem byl pověřen službou. Liší se skoro jen formami. Moje bratrská otevřenost k nim šokuje také je; někdy právě tak, jako některé moje posluchače nebo některé katolické duchovní. Jistý můj známý, vzdělaný evangelický duchovní, jehož mám rád, vyslovil s úlekem podivení nad tím, že jsem vlastně ve svých theologických názorech překročil reformaci; byl jsem nucen odpovědět, že je to proto, že jsem katolický, a ne reformovaný farář. A pravoslavná zbožnost je natolik prostoupena rezidui monofysitismu a orientálním názorem na svět, že ten, koho z Vás vábí, je naivní, neboť jí nikdy nemůže opravdu porozumět. Rád a poctivě se účastním byzantskoslovanské služby boží a „klaním se, jak je předepsáno, a křížuji, jak jsem vyučen“; ale vím, že tato mysteriózně rafinovaná liturgie se musí zdát zdravému západoevropskému člověku přes svou fascinující nádheru jen folklorem. A její středověké deformace jsou mnohem pronikavější a nelogičtější než u římské předkoncilní mše. (Přebujely ektenie, z většiny nádherných textů pro sloužícího slyšíme jen závěrečné ekfoneze, které často vytrženy z kontextu nedávají dobrý smysl, po zpěvu žalmů jsou jen stopy apod.; eucharistický obřad má už málo společného s původním smyslem večeře Páně.) Ostatně, poctivě odzpívanou a slavenou službu s popem, diakonem a dobře vychovanými věřícími v našich

pravoslavných chrámech už skoro nenajdete; a dobré ikony, bez nichž je tento ritus nemyslitelný, uvidíte spíše v Národní galerii. Dejte si pozor, abyste si nepletli romantickou pseudoeстетickou zálibu v exotice s touhou po opravdové duchovní hodnotě. Etnické a kulturní prostředí, v němž jsme vyrostli a v němž jsme zakořeněni svým rodem, nás navždy nevyhladitelně poznamenalo. A navždy také poznamenalo lidi, ke kterým jsme posláni. Jste z nich, jim rovní, a patříte mezi ně. Abyste jim rozuměli, nesmíte se od nich distancovat a před nimi uzavírat v nějaké věži ze slonoviny. Nevěřím-li, že tito konkrétní lidé, kteří ode mne aktuálně žádají službu, jsou církev, nevěřím vůbec, že církev existuje, a nemám právo se modlit Apostolikum. Proto jim musím sloužit bez nějaké podmínky optimálních možností pro svou práci a pro své záliby, ať jsou sebeušlechtilější. Jinak už zase hledám něco, a ne někoho: hledám sebe, a ne Krista, kterého mohu potkat jen v lidech a mezi lidmi. Je sice paradoxní, ale je podle Pána Ježíše, že chci-li proti hříchu ve světě a v církvi něco pořídit, musím se s ním solidarizovat. Musím ho přijmout za svůj hřích – vzít ho na sebe. Když ho odsuzují, musím se sám vydat soudu. Pán Ježíš zajisté vzal na sebe hříchy naše a donesl je až na dřevo kříže; neboť vzal na sebe lidský osud bez jakékoli výhrady. Jestliže se od hříchu druhých odtahuju, prozrazuju, že mi jde jako typickým církevníkům především o své vlastní bezpečí a o svou vlastní spásu; že jsem zákoník, a ne učedník Ježíšův; že jsem spravedlivý, a nepotřebuji odpuštění a vykoupění. Mezi hříšníky, kteří odpuštění a vykoupění potřebují, a to jsou všichni křesťané, pak nemám co dělat.

Jít za Pánem Ježíšem a kázat Pána Ježíše ukřižovaného neznamená odsoudit, co je špatné, a jinak nevědět co dál. Znamená to chtít jen jedno a svědčit jen o jednom: o Pánu Ježíši ukřižovaném. Nevědět, nemyslet, nechtít nic jiného, než tohoto našeho Pána, neboť on je jediná cesta lidí k lidem; on je budoucnost. Znamená to vydat svou duši. Bratři, jestliže nechcete vydat svou duši, jestliže Vám ještě příliš záleží na Vás samých, jestliže se místo poctivého studia (i studia minulosti), místo poctivé a tvrdé práce raději zabýváte neodborně svými ušlechtilými „duchovními“ koníčky, dokonce v oblastech, kde nestačíte svým všeobecným vzděláním, dávno jste ještě nevyčistili kvas starý. Prosím Vás, raději se nepřeceňujte a nedělejte si nárok na službu v církvi. Kdo chce církvi sloužit, musí být přesvědčen, že církev jeho službu žádá, a musí dobře vědět, ja-

kou službu žádá. A tato naše církev, jako každá, má právo žádat na svých služebnících, aby jí kázali Krista bez osobních nároků; aby jí vytýkali hříchy, odsuzující sami sebe; aby jí dosvědčovali Ježíše ukřižovaného, jsouce sami křižováni; aby věděli, čího ducha jsou.

Vím, že je to divné přání k Vánocům. Ale spoléhám na Vás, že chápete, jak velice si jsou přátelé povinni navzájem říkat pravdu.

Z odpovědi na dopis bývalého zpovědníka

(O Velikonocích 1972)

...K našim liturgickým shromážděním: O všem, i o přijímání sub utraque biskup ví. Přesně jsem ho informoval a nezatajil jsem ani jedno zjednodušení, které si vyžádala pravdivost projevu tak intimního. A nic mi zatím nebylo zakázáno. Různé jiné obce si dovolují mnohem větší volnost, které bychom nebyli schopni právě proto, že bychom byli rádi věrní katolické tradici. Možná že měl pravdu jeden student nekřesťan, který mi svým způsobem vyjádřil svůj dojem z našich shromáždění: „U vás je senzační to, že tam není žádná senzace.“ Lokální církev, která žádá mou službu, je sice hříšná a slabá, ale touží po pravdě tak, že jí není možno sloužit jinak než pravdivě. Znáám ty lidi, své bratry, nakolik je možno člověku znát druhého, a mám v úctě jejich pokoru. Mnozí z nich se teprve nedávno setkali s Pánem Ježíšem a přijali tuto milost bez zábran zvyku a bez touhy po zajištěnosti. Bylo to pro ně otevření světa nikoli utěšeného, ale se všemi nerovnostmi a se vším rizikem, a přesto s nádhernou šancí; ukotvení, které je zároveň nutí hledat a ptát se a toužit po tom, čeho nikdy nedosáhnou, a pojmenovávat svou vlastní slabost. A to všechno není nějak podmíněno mou službou: Jde jen o to, otevřít jim Písma a dát jim pochopit, jaký je smysl znamení chleba a vína.

Řeči o naší protestantské bohoslužbě mohou vést jen lidé, kteří o liturgii reformačních církví nemají ponětí a nikdy se jí neúčastnili. Možná že v těch řečech je spíše utajena úzkost o ně samé než starost o nás. Znáám tuto úzkost, žiji v ní a asi se jí nikdy nezbavím. Ale vím, že na mně nezáleží, a chtěl bych pro to, aby Pán Ježíš žil v církvi tady u nás, mít odvahu riskovat všechno.

Evangelisti bratři vědí, že ve styku s nimi neslevujeme nic ze svého katolicismu. A tak nás přijímají. Snad není „předbíráním“, jak mi vytýkáte, když při vší různosti tradic a theologických názorů se katolíci rozhodne stolovat při večeři Páně s křesťany nekatolíky nejen v jejich sboru, ale také při své bohoslužbě, jakmile je nucen

podle svého svědomí uznat autenticitu jejich křesťanství. Neboť uznání této autenticity se nemůže dít pouze nějakými laskavými slovy, kterým podle svých trpkých zkušeností s námi mohou evangelisti bratři právem nevěřit. Je-li naše katolické křesťanství otevřenější (myslím, že po 2. Vatikánu by mělo a mohlo být), musí být také v nás větší ochota lásky, hlubší poznání viny a odvaha vyjít vstříc. A jedině společné stolování při večeři Páně je autentickým projevem víry, že patříme jednomu Pánu.

Prosím, nezlobte se na mne, ale zdá se mi velmi zjednodušující srovnávat okolnosti, v nichž žil náš milovaný bratr František z Assisi, se situací, v níž žijeme my. Sama církev už od té doby urazila hezký kus cesty. František vždycky stál natolik na svém, nakolik poznával pravdu. A byl vždycky v poznání cestě neústupný i vůči papeži, třebaže se snažil, nakolik byl nucen, „být poddán svatému stoličí římskému“. Chtěl bych mít jeho neústupnost. Snažím se pochopit Pavla VI., ale nemohu být bez výhrad poddán římské kurii, jejíž je tento papež zajatcem. Přestože mne dojíhá jeho úzkost a pláč, nemohu souhlasit, když se církev ztotožňuje s mocenským aparátem. Církev není ze světa, třeba je ve světě; a v tom není nic společného s královstvím božím, užívá-li se v církvi prostředků, jakých užívá nějaká politická strana, když je u moci. Právě proto, že jsem údem katolické církve, musím nesouhlasit se zneužíváním slova božího, se zákonitvím, s touhou po světském vlivu, moci a majetku. Pochybenost tradičního chápání a uplatňování „duchovní moci“ se v situaci, v jaké jsme my, zjevuje v podobě obłudné. A neposloužili bychom církvi, kdybychom se snažili tuto skutečnost omlouvat a zakrývat. Ostatně, jak se v přítomné době snažím pochopit katolicitu církve, o tom jsem něco napsal do *Křesťanské revue*; stať vyjde v 3. čísle. To proto, že od doby, kdy už nevychází *Ma* a kdy jsem byl pro svou stať „Naděje katolictví v zemích českých“, uveřejněnou v *Duchovním pastýři*, obviněn z hereze a vyloučen z theologické komise (bylo mi líto, že jste se mne tenkrát neznal), nemám už jinou publikační možnost.

Věřím svatou církev obecnou¹

(1972)

Myslím, že mnoho křesťanů, kteří byli vychováni v tradicích katolicismu a kteří se donedávna neodvažovali pochybovat, že katolicismus je dokonalé a vlastně jediné autentické vyjádření křesťanství, jsou dnes životní situací své víry a své církve nuceni si položit otázku: Čím je vlastně mé křesťanství katolické a jaký má smysl tento název mého křesťanství? Nevím, zda si někdo z nich dovede na tuto otázku uspokojivě odpovědět. Já to nejsem. Ale je mi zřejmé, že jsem povinen si tuto otázku klást. A chtěl bych, aby tato položená otázka i má neschopnost k odpovědi patřila nějak k mému křesťanskému svědectví.

1) Nový zákon vypovídá o vzniku jen jednotlivých místních církví. Dosvědčuje, že tyto církve žily mezi sebou často v napětí, neboť vznikaly v různém sociálním, etnickém a kulturním prostředí a chápaly různě smysl Kristova vykupitelského činu v jeho historickém a theologickém kontextu. V samém Jeruzalémě, kde bylo Dvanáct uznávanou autoritou, známe od počátku dvě antagonistické obce: obec křesťanů židovské národnosti a obec židovských proselytů. Zatímco spor mezi synedriem a apoštoly končil načas jakýmsi kompromisem, byla hellenistická obec pro svůj radikalismus rozprášena a její vůdce Štěpán, hlava Sedmi, zabit. Rovněž byla ustavičná nedorozumění mezi církvemi Pavlovými, jehož theologické a pastorační názory přijímalo Dvanáct jen váhavě a s výhradami, a mateřskou církví jeruzalémskou. Tento stav mohl být snesitelný jen potud, pokud se všechny obce, židovské i řecké, cítily jako provizorium v naději blízké parusie. Naléhavá potřeba urovnávat, nebo alespoň tlumit tyto rozpory nastávala teprve tehdy, když si učedníci začínali uvědomovat, že konec času není časově blízko, že

¹ Z. Bonaventura Bouše, *Věřím svatou církev obecnou*, in: *Křesťanská revue*, 3, 1972, str. 50.

o onom Dni nikdo neví, jediné Otec, a že je tedy nutno nějak se za-
bydlit také v tomto čase. Církve se pomalu institucionalizovaly. Vy-
tvářely si své řády a volily presbyterium, které se brzy snažilo
usměrnit a zvládnout jejich charismatickou svobodu. Zároveň si
přes všechny rozdíly řádů a theologie uvědomovaly svou vzájem-
nou jednotu skrze víru a křest a počínaly se reflektovat jako obe-
cenství jednoho nového lidu božího, který je dědicem zaslíbení.
V obojím, v instituci i ve víře, se začínaly odvolávat na apoštoly
jako na autentické svědky Kristovy.

Stal se katolicismus dědicem tohoto historického řešení, které
bude vždycky plné rozporů? Stal se do té míry dědicem, že nakonec
prakticky popřel svobodu, a tím i jednotu, že opletl cestu svou tr-
ním a ohradil hradbou v přesvědčení, že vně jsou psi a každý, kdo
je vně, nutně miluje a činí lež? Anebo je katolicita stálým přívlast-
kem církve Kristovy, která si je vědoma nezbytného životního na-
pětí mezi duchem a kázní, mezi svobodou a jednotou; církve, která
věří v obecnost spásy skrze Krista, a proto se nikomu neuzavírá
a nikoho nevylučuje, ale cítí se zajedno s každým, kdo má smýšlení
Kristovo? Potom ovšem patří katolicita ke křesťanství natolik, že
žádná křesťanská obec se jí nemůže zříkat, nechce-li se stát sektou,
ale také nemá právo ji upírat kterékoli sesterské obci, v níž se káže
a vyznává tentýž Kristus a v níž se křtí týmž křtem Ducha svatého
a ohně.

2) Křesťanství není nauka, ale cesta. Je skutečností jen potud, po-
kud křesťané přijímají a plní svůj životní úkol ve víře Ježíše Krista,
který přijal a naplnil svůj úkol tak dokonale, že se stal konečným
zjevením božím a byl a je s Otcem jedno. Spása člověka je podíl na
plnosti života, která je v Kristu. Proto má křesťanství svůj vývoj
a své dějiny. Na jeho počátku se v minulosti Bůh zjevil skrze Ježíše
v naplnění jeho života smrtí na kříži. V přítomnosti křesťanově se
otvírá budoucnost, která není jen očekávána, ale která už začíná
tím, že člověk vstupuje do plnosti života skrze přijetí Ježíšovy smr-
ti. Minulost křesťanství je nezměnitelný fakt vítězství Kristova,
které je dosud přítomností, protože je základem spásy, a které je bu-
doucností, protože v něm se spása naplňuje. Aktuálně skutečná je
ovšem jen přítomnost, kterou budoucnost umožňuje. A tady
vyvstává pro křesťanský život veliké pokušení: Může se stát, že vě-
domí přítomné možnosti spásy v přítomném okamžiku se stane na-

tolik silným, že se křesťanství odhistorizuje a přestane být eschato-
logickým. Nevidí sebe samo už jako cestu, jako život, který má
minulost, přítomnost a budoucnost – zprostorní se. Samo sobě pří-
liš zdůrazní, že nyní je čas spásy, a proto se mu zdá, že v tomto
„nyní“ se už všechno naplňuje. Neotvírá se plnosti, ale chápe se
jako dokonalé a plné. Stává se pouhou naukou dokonalosti, kterou
je prostě nutno převést do praxe, aby už teď člověk uchopil celou
spásu, která je plněním této nauky už teď zaručena. Kristus není
ten, který přišel a přijde, je jenom přítomný v přítomné prostorové
vymezenosti. Spása skrze něho se neděje v čase, ale v prostoru. Její
skutečnost se poznává po znameních, která nejsou jen ujištěním, že
člověk má v Kristu možnost žít, jsou už splněním této možnosti.
Jde jen o to, aby tato znamení byla řádně aplikována a přijata. Pří-
tomnost se chápe jako celek v prostoru – *kath' holon*, ne jako pře-
chod z minulosti do budoucnosti.

Podlehl katolicismus tomuto pokušení? Zapomněl, odkud při-
chází a kam jde, a našel odpočinutí sám v sobě? Považuje to, co
nazývá tradicí, paradosí, vydáváním a předáváním života, jen za
souhrn přítomných dokonalostí, k němuž už nelze nic přidat?
V němž je dokonalé i to, co sice nemělo kdysi s křesťanstvím nic
společného, ale co teď aktuálně patří k přítomnosti církve, a tedy
k celku? Anebo je katolicita v jádře jen zdravým a sebezáchovným
vědomím, že nezměnitelná minulost počala naši přítomnost a že
naše přítomnost má smysl proto, že se v ní otvírá budoucnost; že
jdeme vstříc tomu, z čeho přicházíme, a že očekáváme to, co už za-
číná? Takto by ovšem neměla katolicita ráz zprostornění, nehisto-
ričnosti a netečnosti k eschatonu. A kdyby byla takto žita a takto
obnovována a dobývána, stala by se atributem každého křesťanství,
které věří v Ježíše, jenž se stal Kristem, neboť ho Otec vzkřísil
z mrtvých, posadil po své pravici, a který přijde soudit živé i mrtvé
a jehož království nebude konce; křesťanství, které se reflektuje
katholú – vcelku; které není jen vzpomínkou nebo prázdným a vše-
obecným očekáváním, ale životem. Tato katolicita ovšem už nemů-
že být výlučným majetkem nějakého společenství, které samo sebe
vymezilo. Neboť musí *vcelku* přijmout skutečnost, že v přítomnosti
se otvírá budoucnost spásy celého světa, která je v Kristu Ježíši,
Pánu našem.

Atributem mé víry v ukřižovaného a vzkříšeného Ježíše Krista je katolicita. A proto vyznávám, že ve společenství s církví Kristovou, do níž patřím křtem, vírou a vyznáním, je každý, kdo věří a vyznává Ježíše Krista; dokonce každý, kdo věří v život a má smýšlení Ježíšovo, i když nevyslovuje jeho jméno. A právě tak toužím, aby moje víra byla evangelická, to jest, založená na autentickém svědectvím apoštolském, k němuž se hlásí a s nímž se znovu a znovu srovnávají všichni věrní křesťané. Jsem přesvědčen, že každá církev, která si pro sebe výlučně přisvojuje právo autenticity a z pozice tohoto nároku se uzavírá druhým a světu, ztrácí svou katolicitu i ortodoxii, svou apostolicitu i své evangelictví. Zrazuje Pána Ježíše a podle velikosti tohoto svého hříchu přestává být církví Kristovou.

Nedávno si mi stěžoval jeden bratr farář, že toleranční sbor, kterému slouží, vidí v jeho přátelském styku s katolickým duchovním zradu na předcích. Bůh ví, že chápu (a jak mnoho!) tyto své bratry a sestry; neboť jako katolík, vyrostlý v ortodoxní katolické tradici, znám příliš dobře podobné úzkosti a vím, jak se moje církev na předcích našich evangeliků provinila. Je psáno: „Nic nemůžeme proti pravdě, ale k pravdě.“ Ale vím, že také je psáno: „Nech, ať mrtví pochovávají mrtvé své.“ A při své nedověře a nemoci vidím pro sebe i pro církev, která si mne zvolila za svého služebníka, opravdu smrtelné nebezpečí jen v pokušení zradit Pána Ježíše Krista.

Tři homilie u Matky boží v Praze Záběhlicích¹

(1973)

I. Text: Marek 11,11–26

Proti svému zvyku jsem dnes vybral jinou perikopu, než jaká je v řádu nedělních čtení tohoto roku. Protože místo z Markova evangelia ani paralelní místo v Matoušovi se celé nečte v neděli nikdy; a mně se zdá dost nepoctivě vynechat text jen proto, že je obtížný.

O tom fíkovém stromu jsem se zmínil už minulou neděli, a od vás jsem se dověděl, to říkám bez ironie, že jste byli, zvláště ti útlocitní, udiveni, zaraženi a překvapeni a že ve vás zůstaly jakési rozpaky.

Sestry a bratři, především si myslím, že toto vyprávění je skutečně spíše podobenství, blízké podobnému podobenství o neplodném fíku, které čteme u Lukáše. Jinak bychom museli přiznat, že prokletí tohoto fíku je jediné negativní *sémeion*, jediné negativní znamení moci boží skrze našeho Pána. Ale jedné věci by nás měl tento tvrdý text zbavit: takové jakési sentimentální slušnosti a útlocitnosti. Měl by nás zbavit strachu, ohleduplného strachu označovat své činy i činy druhých pravým jménem; prohlásit o něčem, že je to špatné a zlé, když to opravdu špatné a zlé je. Tohle dnešní slovo nám asi chce zvěstovat, co to znamená, když něco není dobré, když je to zlé. Jde o to, přátelé, že dobro a zlo, které je v člověku, které člověk koná, není jen nějaké etično. Ono totiž nejde především o to, zda člověk za to může, nebo ne. Jde o to, zda ve chvíli, kdy byl volán, kdy se od něho něco žádá, zda je dobrý, zda je k volání otevřený, zda je hotov nabídnout. Jako ten fík: tady byla pro něj příležitost. Tady šel kolem Ježíš a na ten strom zavolaal, něco od něho chtěl. A on zatím měl jen listí. Vždyť ona přece nebyla „doba fíků“... A na věky věků minula příležitost tohoto stromu. Už nikdy neponese ovoce, už nikdy nikomu neposlouží. A to jeho listí? To

¹ Přepis z magnetofonového záznamu pořízeného 11. a 18. 11. 1973.

bylo jen zdání, že je to živý strom. On vlastně už byl mrtvý, už byl navěky mrtvý. Tak. Nejde o to, mohl-li za to, nebo nemohl-li za to. Byl to strom špatný, protože neměl to, co od něho bylo žádáno, když bylo potřeba, aby měl ovoce. Víc už nebude mít takovou příležitost: až bude doba fiků, to už nebude ta chvíle, v níž bude osloven. A nikdy už nebude takto osloven.

Na toto podobenství navazují slova Páně o víře, odpouštění a modlitbě. Jak to, sestry a bratři, souvisí? Schválně jsem vám přečetl před evangeliem místo z epistol k Židům: „Věra je očekávání věcí, kterých se nadějeme.“ Když chci o sobě říci, že snad věřím, tak to říkám, že chci snést, že chci vydržet otázku své existence, základu své existence, aniž mám právo na ni očekávat konkrétní odpověď. Že si uvědomuji, že moje vlastní existence, že sám základ této existence není s touto existencí jedno. Vírou kladu její základ někam mimo ni: do naděje, do budoucnosti. Ale naděje a víra nemá co dělat se sněním a iluzí. Když jenom sním o své budoucnosti, když ji jaksi plánuji, dobře sice vím, co očekávám, přesně si určuji, co je pro mne dobré. Ale nejsem si jist, zda to dobré nastane, zda to dobré mi bude jednou dáno, zda po tom dobrém budu moci jednou sáhnout, zda v to dobré jednou vstoupím. Ale víra, očekávání věcí, kterých se nadějeme, je něco jiného. Ve víře čekám naprosto jistě, že budoucnost přijde a už přichází. Jenomže vůbec neznám tvář této budoucnosti. Rezignuji na představu, že to dobré, které za dobré považuju, co se mi dobrým zdá, je ta budoucnost, kterou očekávám a které se vydávám všanc; do které vkládám svou touhu po plnosti dobra jako do něčeho, co určuje mou přítomnost, co dává smysl mé krátké existenci. A proto je víra strašné riziko, ale zároveň otevření obrovských možností. Pán Ježíš říká: „Mějte víru boží.“ To neznamená mějte víru v Boha, ale mějte víru, která je atributem, vlastností boží. Mějte víru, jak má sám Bůh. Neboť když řeknu „Bůh“, to myslím na někoho, kdo má možnosti, skrze něhož se mi otvírá plnost absolutní budoucnosti, která určuje mou přítomnost, kdo má v rukou celou moji existenci a všechny její možnosti. Slovo Páně „Mějte víru boží“ znamená, že mám být otevřen jako Bůh, že mám nějak zakotvit v těchto nesmírných možnostech božích, přesahujících všechno lidské pomyšlení. To, co tam Pán Ježíš říká o té hoře, to je takové zdánlivě absurdní vyjádření, jaká měl rád, když mluvil o svém Otci: vyjádření právě těchto neomezených možností.

A když se modlím, to si tyto možnosti uvědomuju, to do nich vstupuju, v naději, s vírou; vstupuju do nich tím, že si osloven a podmaněn milostí boží uvědomuju skutečnost a přitakávám tomu, že základ mé existence není v ní samé, ale je pod její nehlubší hloubkou, kde už není ona sama, ale Bůh se svou mocí, který s ní není totožný, ale který ji zcela transcenduje. Takto riskuju... *[konec magnetofonového záznamu]*

II. Tentýž text jako minulou neděli.

(Nebyl znovu čten.)

Sestry a bratři, moc se omlouvám, ale po rozhovorech s vámi se musím, doufám, že už naposled, ještě vrátit k tomu nešťastnému fikovému stromu. Je to místo v evangeliu, na němž se musíme nějak dohodnout. Nedorozumění jsem jistě zavinil sám. Když se totiž člověk připravuje na kázání, je samozřejmé, že slovo Písma osloví především jeho samého, a dříve, než uvažuje, jak ho vyložit druhým. Je psáno, že slovo boží je meč z obou stran ostrý. To je známka slova božího, podle toho poznáváme, že je boží, když v nás působí neklid, napětí; když je v něm navenek rozpor, paradox, dokonce jakoby absurdita. Když jsem s vámi minulou nedělí mluvil o tom prokletém fikovníku, asi jsem mluvil bohužel především za sebe, ze svého stanoviska. Je velký rozdíl, když člověk slyší slovo pro sebe, a když má tímto slovem posloužit jinému.

Samozřejmě že každá situace, každá chvíle, každé setkání s Bohem i s lidmi je neopakovatelná výzva. Tak, jako to zastavení Pána Ježíše pod tím stromem bylo pro ten strom neopakovatelnou výzvou; pro ten fikovník, který se zelenal, a neměl ovoce. A je samozřejmé, že to, že nebyla doba fiků, nebylo pro něj omluvou. Protože každé oslovení mocí boží je už zároveň boží čin. To slovo není něco vnějšího: to slovo mne zároveň uschopňuje, abych je mohl přijmout. Je slovem tvůrčím, stvořuje ve mně to, co sám sice nemohu, ale co se přesto ode mne žádá. Čili vždycky čas toho slova, doba toho slova, je čas můj. Znáte slovo Páně v Janovi: „Můj čas ještě nepřišel, ale váš čas vždycky je pohotov.“ Jestliže tedy přesechnu přítomnou výzvu, pak jsem něco na věky a nenávratně zmafil. Proto ten neposlušný strom nenávratně a navždy uschl. Bůh se neopakuje, to říkám především pro sebe. Život se neskládá z oddělených situací. Žádná z nich se neopakuje, život plyne a uplývá

organicky, je nepřetržitým řetězem příčin a důsledků. Spěje organicky, jednotně k svému závěru, k velikému slovu smrti, neboť i ta je výzvou. Jestliže si tu cestu nějak zahrádím, jestliže z ní sejdu, stalo se, udělal jsem něco nenapravitelného. Ale přece pro mne platí slovo apoštolo, varující i utěšující: „Každého dílo zjeveno bude. Pakli dílo shoří, vezme škodu; ale sám spasen bude, avšak tak, jako skrze oheň.“ – Skrze oheň výčitky, skrze oheň lítosti, skrze oheň onoho strašného vědomí, že jsem navždy něco zmařil; nejen pro sebe, ale také pro vesmír; pro svět, pro druhé, pro církev, pro budoucnost, pro přicházející království boží. Sestry a bratři, je samozřejmé, že přijde-li ke mně jako ke kazateli slova božího člověk s tímto ohněm v duši, s tímto ohněm šířajícím, tak potom, i když mu nemám právo zatajit pravdu, jsem povinen už z pouhé lidské lásky ho upozornit na nesmírnost božího slitování. Vždyť jsme před chvílí slyšeli v epištole k Židům: „A jakož je uloženo lidem jednou umřít, a potom bude soud, tak i Kristus jednou jest obětován k zahlazení všech hříchů; podruhé bez hříchu ukáže se těm, kteří ho čekají ke spasení.“ Každá chvíle našeho života je totiž novou výzvou, novou milostí. Žalmista Páně říká o Hospodinu, že je „štědrý a milosrdný, trpělivý a mnoho slitovný“. Dokud jsem živ, jsem znovu a znovu vyzýván, znovu a znovu oslovován, a to ne proto, že by Pán Bůh velkomyslně přehlížel mé neposlušnosti, mé ničemnosti, má selhání. Jeden donedávna hodně u katolíků čtený a čtivý, i když dost průměrný román mluví o Pánu Bohu jako o „kavalíru“. To je, přátelé, rouhání. Bůh mne bere nesmírně vážně, jako svého spolupracovníka na svém království. A znovu a znovu mi dává příležitost a milost k spolupráci na svém díle. A tato příležitost a moje spolupráce je boží čin. To jsem zničil boží dílo, když jsem přeslechl boží výzvu. Proto apoštol Pavel k Filipenským, které tolik miloval, říká slovo, překvapující v ústech toho, který jinak zdůrazňuje, že „lásku ven vyhání bázeň“: „S bázní a třesením konejte své spasení, vědouce ovšem, že Bůh jest to, který uskutečňuje ve vás chtění i konání podle dobře líbezného vůle své.“ – Tak co, moji milí, tentokrát to už stačí?

III. *Tutéž neděli text:*

Marek 12,38–44

A teď je nutno se alespoň stručně vrátit k dnešnímu čtení evangelia: Tím vyprávěním o prokletí fíkovníku počíná v Markovi poslední úsek pozemského života Páně a příběhem o vdovině haléři končí. Už je po posledním střetu s nepřátelskými farizeji a zákoníky. Budeme číst jen velkou apokalyptickou řeč Ježíšovu, a potom už začne pašije: zrada, poslední stolování s přáteli, zatčení, soud a poprava. K tomu měl nejstarší redaktor slov a příběhů Páně asi hluboký důvod, proč varování před zákoníky a příklad této vdovy postavil na konec své literární práce. Chtěl tím asi ještě jednou, naposled říci, proč se chudým zvěstuje evangelium a co je to za lidi, které hledá Ježíš: Varujte se zákoníků, těch, kteří si jsou jisti svou spravedlností, kteří z její výše přehlížejí druhé, okázali ve své zbožnosti a blahosklonně přijímající obdiv těch, kterým se podbízejí a které zároveň vykořisťují; pod záminkou nepostradatelnosti, užitečnosti, výjimečnosti a výlučnosti. Těch se varujte. Jsou to lidé nebezpeční, jsou to svůdci, a přitom lidé zbyteční. Chcete-li být Ježíšovými učedníky, chcete-li vstoupit do království božího, připodobněte se téhle vdově. Protože už nemá svého muže, nemá nikde zastání; vůbec nikde. Je to člověk zcela vydaný, zcela bezprávný. Takovými přece byly vdovy v Izraeli; měly zastání jen v Bohu. A tato žena dokáže riskovat, všechno vsadit na svou víru. Její víra je tak opravdová, že se všeho minulého, všeho, co by ji snad ještě na chvíli mohlo vytrhnout z krajní bídy, vzdává. Vykračuje do čiré moci boží, zcela se vydává v ruku boží. Myslím, že i toto vyprávění je nakonec také zároveň podobenství. Přátelé, chtěl bych, abyste mi rozuměli, a právě v tuto dobu dobře rozuměli. Je podobenstvím církve, tedy také nás tady, tato vdova. Církev je totiž opravdu církví Kristovou, opravdu společenstvím učedníků Ježíšových, je jeho nevěstou milovanou teprve tehdy, když má odvahu skoncovat s minulostí a zcela se vydat, nijak se nezajistit, ani bohatstvím, ani svou vyvoleností, ani moudrostí Zákona. A když se tato církev, také my s ní, jak tady jsme, když se zcela vydá na Boha, tak jak se zcela vydal na Boha její Mistr a Pán Ježíš Kristus, se vši úzkostí, ve vši opuštěnosti, pak je teprve církví boží. A potom o ní platí slovo prorokovo: „Nebudeš více opuštěná, neboť jako má radost ženich z nevěsty, tak radovati se bude z tebe Bůh tvůj.“ A také

je psáno: „Neboj se, nebudeš zahanbena. Na maličkou chvíli popustil jsem tě. V maličkém hněvu skryl jsem tvář svou na maličko před tebou, ale v milosrdenství věčném slituji se nad tebou, praví vykupitel tvůj Hospodin.“ Jeho jméno buď pochváleno na věky věkův. – R. Amen.

Poslední zpověď v Záběhlicích¹

(1973)

Zpěv písně „Soudce všeho světa, Bože“ z Amsterodamského kancionálu 1659.

Představený:

Sestry a bratři, obklopte, prosím, jak to vždycky děláme, stůl Páně, abychom si byli navzájem co nejbliž. –

Děkuji.

Začneme ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.

Všichni:

Amen.

Představený:

Především bych byl rád, sestry a bratři, kdybychom se společně, vy i já, dnes vyznali před Bohem jako církev, jako společenství. Víte, přátelé, tak pro útěchu jsem si zase četl starého Komenského, jeho Smutný hlas pastýře rozplašenému stádu. A zvlášť mě tam zaujalo, jak tenhle člověk, který vidí zánik a zkázu své církve, ustavičně zdůrazňuje, že to se děje pro její viny, pro viny jeho a té jeho církve. Pro hříchy, který Jednota jako církev páchala, je rozptýlena a zaniká. Přes všechnu tu spravedlnost, přes všechnen ten nádherný řád, který v té církvi byl, tam byla jedna chyba: Jako by si tohleto společenství stačilo; ono se moc nezajímalo o druhé církve, ono bylo dokonce v ustavičném pokušení druhými církvemi pohrdat, nepomáhat jim, nebrat jejich viny na sebe, dokonce se od nich distancovat. A proto ho stihlo rozptýlení.

Sestry a bratři, toto je veliké pokušení a častý hřích křesťanských církví. A naprosto jistě, naprosto zřejmě také náš, tohoto shromáždění božího, tohoto společenství. Jakmile církev touží především po svobodě své, jakmile církev prosazuje především svobodu svou, jakmile se církev cítí ohrazena vůči ostatním křesťanům a světu,

¹ Magnetofonový záznam pořízený 23. 12. 1973.